

Before Emergency: Conflict Prevention and the Media

AGUIRRE, M.; FERRÁNDIZ, F.; PUREZA, J.M. (eds.). Bilbao: Universitat de Deusto (2003), 200 pàg. ISBN: 84-7485-906-9

per Sílvia Montilla, periodista i membre del Servei de Recerca, Estudis i Publicacions del Consell de l'Audiovisual de Catalunya

Quin és el paper dels mitjans de comunicació en la prevenció de conflictes armats? El periodisme està sotmès a unes condicions i rutines de producció que només permeten una perspectiva a curt termini dels esdeveniments objecte de notícia, sense aprofundir en els orígens, les causes o les conseqüències del fet. Tot i així, cal tenir molt en compte el rol fonamental dels mitjans a l'hora de proveir la societat d'informació contrastada sobre els fets i els actors (locals i externs) dels conflictes, i per difondre la necessitat de polítiques preventives.

Before Emergency: Conflict Prevention and the Media és el segon volum d'una sèrie d'assajos sobre conflictes i mitjans de comunicació, i recull les ponències dels acadèmics, periodistes i representants d'ONG que van participar en el Seminari sobre Pau, Prevenció de Conflictes i Mitjans, organitzat per la Xarxa Temàtica d'Estudis de Desenvolupament Humanitari (HumanitarianNet) i que va tenir lloc del 18 al 20 d'abril de 2002 a la Universitat de Coïmbra (Portugal). L'objectiu principal del seminari era promoure el debat i la col·laboració de tots els sectors implicats a favor de la pau, l'estabilitat i el desenvolupament de les àrees en conflicte.

Els editors del llibre són Mariano Aguirre, director del Centre d'Investigació per a la Pau de Madrid (CIP), un institut no governamental multidisciplinari que investiga i sensibilitza sobre els conflictes i la pau, el desenvolupament, els drets humans i la globalització; Francisco Ferrandiz, antropòleg i professor a la facultat de filosofia i ciències de l'educació de la Universitat de Deusto i, finalment, José Manuel Pureza, professor associat de la Universitat de Coïmbra, expert en sociologia del desenvolupament i relacions internacionals, i les línies d'investigació del qual abasten la prevenció de conflictes armats i els nous actors i procediments en la construcció de la pau.

El llibre està dividit en dos capítols: el primer s'apropa, des d'una òptica global i més general, a les diferents dimensions de la prevenció dels conflictes i els mitjans de comunicació, i el segon analitza el tractament dels conflictes a zones concretes com ara Àfrica, Bòsnia, Suècia, la Unió Europea

o Colòmbia.

En la introducció, Aguirre, Ferrandiz i Pureza remarquen les conseqüències fatals de les situacions violentes que tenen lloc arreu del món i el paper dels actors polítics i de les organitzacions no governamentals. Destaquen també que la gran part de la informació que la societat rep és a través dels mitjans de comunicació, cosa que els atorga un gran poder i influència a l'hora d'adreçar l'opinió pública i l'ajut de la comunitat internacional envers un conflicte concret en detriment d'un altre.

Jean-Paul Marthoz, periodista especialitzat en relacions internacionals i director de premsa europeu de Human Rights Watch, afegeix, en la seva ponència, titulada "Per donar sentit a la solidaritat cal donar sentit a la realitat", que, malgrat que l'objectiu principal del periodista és fer conèixer la veritat, trobar i validar la informació, aquest propòsit es fa especialment difícil quan s'està treballant a la zona del conflicte, i s'ha de fer front a la propaganda, la intimidació, el patriotisme o la solidaritat amb les víctimes.

El periodista portuguès Pedro Caldeira també subratlla les limitacions dels periodistes que cobreixen conflictes. És el cas, per exemple, de la figura del reporter de guerra embedded ('periodista integrat'), que suposa una nova relació entre els militars i els mitjans de comunicació ja que, en complir certes normes de conducta, és més difícil escapar-se de la censura del comandament de la unitat en què treballa. En una declaració de bones intencions, Caldeira trenca una llança a favor "d'un periodisme de pau", sempre que el professional pugui desenvolupar una bona capacitat de judici, informar amb honestedat i admetre a l'audiència les limitacions de la seva feina.

Els conflictes armats provoquen, sovint, el desplaçament de persones refugiades que fugen de les zones en conflicte. María Ángeles Siemens, directora de l'associació Espanya amb ACNUR, diu que molts d'aquests conflictes es podrien haver evitat si la opinió pública i els governs, alertats pels mitjans de comunicació, intervinguessin abans d'una crisi. Però el fet és que les polítiques actuals de prevenció de riscos no consideren els esforços a llarg termini ni la planificació que requereix la construcció de societats de pau. D'acord amb M.A. Siemens, els mitjans internacionals haurien d'influir sobre els polítics i sobre la societat civil i oferir respostes preventives on calgui, mentre que els mitjans nacionals i locals de les àrees de conflicte haurien de promoure la pau i la reconciliació. La directora d'Espanya amb ACNUR conclou amb una crítica sobre el fet que, finalment, els mitjans de comunicació són grans

corporacions transnacionals, políticament parcials, que es regeixen per indicadors i interessos econòmics, i la competència entre ells fan que mirin més les vendes i el *share* que no pas el contingut de la informació.

El debat continua amb l'aportació de Gülnur Aybet, de la Universitat de Kent (Regne Unit), que aposta per la gestió col·lectiva dels conflictes, que incorpora tasques de seguretat com la supervisió i l'observança de regions potencialment conflictives, dels processos electorals i l'establiment de règims democràtics. Segons Aybet, les polítiques de gestió en les diferents etapes del conflicte (abans, durant i després) s'han transformat: el sector militar ha d'assumir un nou paper en el manteniment i construcció de la pau, i interactuar amb la societat civil.

La ponència de Hans-Joachim Heintze, de la Universitat de Bochum (Alemanya), evidencia les mancances legals dels estats en crisi. Afirmar que la resolució d'un conflicte no s'acaba amb la convocatòria d'eleccions, sinó que cal construir estructures democràtiques que abastin tota la societat, així com la creació d'una judicatura independent que tingui en compte els preceptes dels drets humans.

José Manuel Pureza tanca aquest primer capítol i destaca que el segle vint, el més violent de tota la història, ha forçat una renovació a escala mundial de conceptes com ara el de *seguretat*. Tanmateix, aquesta renovació ha de fer front a un obstacle: la fragilitat de l'ètica periodística, l'ambivalència de la qual pot anar del *voyeurisme* a la misantropia.

La segona part del llibre focalitza i estudia el tractament i les conseqüències de conflictes concrets (Bòsnia i Hercegovina, Timor de l'Est, Colòmbia o el continent africà). En destaca la comunicació de Cecilia Bruhn, de l'Institut d'Estudis de Conflictes i Acció Humanitària de Madrid, en què explica la política de prevenció del govern suec i la combinació dels instruments d'administració de conflictes a llarg termini (estructurals) i a curt termini (directes). Pel que fa als mitjans de comunicació, no hi ha cap política definida, tot i que s'incideix en el reciclatge i la formació de professionals, i en la necessitat que coneguin la zona en conflicte, la seva història i els possibles interessos en joc.

La prevenció i la resolució de conflictes a l'Àfrica, segons el periodista i activista humanitari Jordi Raich, es troba encara en les seves primeres fases: les intervencions de l'Organització de la Unió Africana (OUA) a l'Àfrica Oriental i Central demostren els límits de la capacitat de les organitzacions i no s'ha trobat la manera de prevenir els conflictes mentre es combat la pobresa i la malaltia, els països s'integren a l'economia global i es millora la transparència

política africana. Manuel Salamanca, de la Universitat Javeriana i la Universitat de Deusto, afegeix que la prevenció és acció, una combinació de teoria i pràctica. Salamanca afirma que qualsevol acció de prevenció per fer front a un fet desconegut fracassarà perquè ningú mai no ha previngut res sense haver-ne tingut cap referent previ. Així doncs, la prevenció esdevé una qüestió d'oportunitat, de temps.

L'informe "El paper dels mitjans de comunicació en la prevenció de conflictes i la construcció de la pau" clou el llibre. Aquest document, elaborat per l'Associació de Periodistes dels Països Baixos i presentat a la Haia el 2002 dóna apunts sobre el rol creixent dels mitjans a l'hora d'informar sobre conflictes ètnics i religiosos, controvèrsies, guerres, etcètera; i sobre la importància que els mitjans desenvolupin una cultura de la pau. Inclou un seguit de recomanacions sobre les polítiques comunicatives envers els conflictes: iniciatives locals, formació de professionals, augment de la investigació, compromís a llarg termini, terminologia acurada, etc. Subratlla la necessitat de col·laboració entre els membres de la comunitat internacional, dels països industrials democràtics per desenvolupar tasques i polítiques, per prevenir els conflictes armats causats per la feblesa dels models estatals desenvolupats a algunes antigues colònies i països en desenvolupament o de l'anomenat Tercer Món.